

Halle-Vilvoorde Komitee

**Beatrijslaan 6
1850 Grimbergen**

**tel 02 269 48 84
KBC 436-6257621-16**

Sint-Pieters-Leeuw en Grimbergen, 8 februari 2002

Aan Mevrouw Lili Nabholz-Haidegger
Raad van Europa
Avenue de l'Europe

F-67075 Strasbourg Cedex

Geachte Mevrouw,

Betreft : taalklachten van Franstaligen in de Nederlandstalige gemeenten rond Brussel

Wij zijn een niet-gebonden vereniging die zich inzet voor het behoud van de Vlaamse eigenheid van de gemeenten rond Brussel (het bestuurlijk arrondissement Halle-Vilvoorde). Verscheidene Vlaamse verenigingen en geëngageerde personen uit Halle-Vilvoorde zijn bij ons comité aangesloten¹ en ons comité is op zijn beurt aangesloten bij het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen, dat de meeste verenigingen van de Vlaamse Beweging overkoepelt.

In die hoedanigheid menen wij met enige representativiteit te kunnen spreken namens de bevolking van Vlaams-Brabant en van de Nederlandstalige streek rond Brussel.

Uit de pers vernemen wij dat u, op klacht van Franstalige inwoners van de provincie Vlaams-Brabant, ermee gelast werd verslag uit te brengen over de naleving door België van het Raamverdrag inzake de Bescherming van Nationale Minderheden, met name in de gemeenten rond Brussel.

Als gewone burgers willen we U onze visie, deze van Nederlandstaligen die dagelijks met deze problematiek worden geconfronteerd, niet onthouden.

¹) aangesloten leden: Komitee der Randgemeenten, Sterrebeek 2000, Vlaams Komitee Druivenstreek, Vlaams Genootschap Sint-Pieters-Leeuw, Vlaamse Vriendenkring Grimbergen, Davidsfonds, Taal Aktie Komitee, Marnixring, VNJ-gouw Brabant, Vlaamse Volk sbeweging Brabant;

1. Historische context²

Het kan niet de bedoeling zijn in deze brief uitputtend op de geschiedenis van de Vlaamse taalstrijd in te gaan, maar toch is het voor een goed begrip van de huidige situatie noodzakelijk de grote krachtlijnen aan te stippen.

Tijdens het Ancien Régime was de situatie in de gewesten Vlaanderen, Brabant en Limburg weinig verschillend van deze elders in Europa: de volkstaal, het Nederlands, was tegelijk ook de bestuurstaal van de lagere overheden (ook in de gemeenten van het huidige Brussels Hoofdstedelijk Gewest), hoewel de adel - die meestal internationaal gericht was - Frans kende en gebruikte. Frans was immers, na het verval van het Latijn, de nieuwe lingua franca geworden, vooral bij de adel en in de diplomatie.

In 1792 werden de Zuidelijke Nederlanden (toen gekend als de Oostenrijkse Nederlanden) door de Franse revolutielegers bezet. Na een korte herovering door de Oostenrijkers (18 maart 1793 tot 26 juni 1794) werden ze formeel ingelijfd bij Frankrijk.

De Fransen hadden hun taalpolitiek reeds in de jaren daarvoor vorm gegeven en gingen uit van de “nécessité d’anéantir les patois et d’universaliser l’usage de la langue française.”

Onmiddellijk werd deze politiek in de Zuidelijke Nederlanden ingevoerd en werd het Frans als enige taal voor het bestuur en het gerecht verplicht gesteld. Tegen 1815 was deze politiek geslaagd: het volledige bestuur en gerecht in het Nederlandstalige deel van de Zuidelijke Nederlanden - thans gewoonlijk (en ook hierna) met de benaming Vlaanderen aangeduid - was verfranst. De adel, de notabelen en de ambtenaren in Vlaanderen gebruikten alleen nog het Frans. Velen onder hen kenden zelfs de volkstaal niet eens, want ze waren afkomstig uit Wallonië en Frankrijk.

Na de slag bij Waterloo in 1815 werden de Zuidelijke Nederlanden samengevoegd met Noord-Nederland onder leiding van Koning Willem I.

Tijdens deze periode, die van 1815 tot 1830 zou duren, werd het Nederlands geleidelijk aan opnieuw als bestuurstaal ingevoerd in alle gedeelten van het land waar het Nederlands de volkstaal was, dus ook in Brussel, doch niet in de Waalse gedeelten van het land.

²) voor deze tekst werd onder meer gebruik gemaakt van volgende werken: Luykx, Politieke geschiedenis van België, Kluwer rechtswetenschappen, Antwerpen, 1985, blz. 31 e.v.; zie ook A.De Jonghe, De taalpolitiek van Willem I in de Zuide lijke Nederlanden; Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, trefwoord Brussel en trefwoord onderwijs; Raf Renard, Talen in Bestuurszaken, Algemene Praktische Rechtsverzameling, Gent, Story Scientia, 1983, blz.8 e.v.; Vlaanderen versus de Raad van Europa, artikel in Secessie,nr 5, oktober -november-december 2001, uitgave van het Mia Brans-instituut; Paul De Ridder, Brussel, Geschiedenis van een Brabantse stad, Stichting Mens en Cultuur, Gent, 1991;

De Belgische revolutie van 1830, die actief door Frankrijk werd gesteund, restaureerde het taalregime dat onder de Franse annexatie bestond. Officieel was het taalgebruik vrij. Maar deze "vrijheid" betekende de vrijheid om in Vlaanderen het Frans te gebruiken. De leuze was "la Belgique sera latine ou ne sera pas." »³

Er volgde een periode van ongebreidelde verfransing: in geheel Vlaanderen werd het Frans de officiële taal voor administratie, gerecht en onderwijs.

Slechts na jarenlange strijd werden geleidelijk aan taalwetten ingevoerd, die ertoe strekten de positie van het Nederlands te verbeteren:

- 1878: een eerste taalwet voorziet in een schuchtere vorm van vrijwillige tweetaligheid in het bestuur: evenwel alleen in Vlaanderen en op verzoek van de betrokkenen; in de Waalse gewesten is van tweetaligheid geen sprake;
- 1898: alle wetten moeten zowel in het Nederlands als het Frans worden opgesteld en gepubliceerd;
- 1921: het Nederlands wordt de officiële taal voor het intern bestuur van de gemeenten in Vlaanderen, het Frans voor de gemeenten in de Waalse gewesten. In de Brusselse agglomeratie, die toen tot 17 gemeenten werd uitgebreid, mochten de gemeenten zelf hun bestuurstaal kiezen maar alle mededelingen moesten tweetalig zijn⁴.

Omdat de wet van 1921 in de praktijk dode letter bleef in Vlaanderen en Brussel, werd in 1932 een nieuwe taalwet goedgekeurd, die de principes van de wet van 1921 bevestigde en de vele lacunes ervan trachtte op te vangen. Voor de gemeenten van de Brusselse agglomeratie werd een tweetalig statuut ingevoerd.

Ook via het onderwijs werd de verfransing krachtig doorgezet. Het lager onderwijs had in Vlaanderen als eerste taal nog overwegend het Nederlands (in de steden waren ook enkele Franstalige scholen), maar het Frans werd er sterk onderwezen ter voorbereiding op het middelbaar onderwijs. In de Brusselse agglomeratie evenwel waren er tegen het begin van de Eerste Wereldoorlog bijna geen Nederlandstalige lagere scholen meer, hoewel de overgrote meerderheid van de kinderen Nederlandstalig was.

In het middelbaar en hoger onderwijs was de situatie catastrofaal: noch in Vlaanderen, noch in Brussel kon middelbaar of hoger onderwijs in het Nederlands worden gevolgd. In het beste geval werden vanaf omstreeks 1880 enkele vakken in het Nederlands gedoceerd. In de periode 1905-1911 ontstonden geleidelijk aan de eerste volledig Nederlandstalige middelbare scholen in Vlaanderen.

³) Dit was o.a. mogelijk doordat tot in 1893 een cijnskie stelsel bestond, waardoor slechts 1% (in 1830) tot 3 % (tegen 1893) van de bevolking stemrecht had. Pas in 1893 werd een meervoudig algemeen stemrecht ingevoerd, dat pas na de tweede wereldoorlog een algemeen enkelvoudig stemrecht werd, terwijl de vrouwen pas in 1948 algemeen stemrecht verwierven. Het is dan ook geen toeval dat de belangrijkste taalwetten tot stand kwamen nadat het algemeen stemrecht werd ingevoerd.

⁴) De enige gemeente die het Nederlands als inwendige bestuurstaal koos, was Sint -Stevens-Woluwe. In 1932 werd deze gemeente weer uit de Brusselse agglomeratie gelicht.

Pas in 1932 werd een onderwijstaalwet voor het lager en middelbaar onderwijs goedgekeurd waarbij het principe “streektaal is onderwijstaal” werd ingevoerd. Door een uitloopregeling, een aantal uitzonderingen en het in stand houden van transmutatieklassen duurde het in feite nog tot na de Tweede Wereldoorlog eer het onderwijs in Vlaanderen volledig vernederlandst was.

In Brussel gold het principe “moedertaal is onderwijstaal”, maar, door gebrek aan controle en door sociale druk, bleven de Nederlandstalige kinderen er massaal in het Franstalig onderwijs terecht komen en... werden er verfranst.

Ook het hoger onderwijs was in Vlaanderen en Brussel uitsluitend Franstalig. Pas in 1930, na een strijd van vele tientallen jaren, werd het Nederlands de onderwijstaal van de universiteit van Gent! Later zou de Universiteit te Leuven volgen en zullen de universiteiten uiteindelijk volledig overschakelen op de taal van hun taalgebied.

De beginselen van de taalwetten van 1921 en 1932 (twee eentalige gebieden Vlaanderen en Wallonië en één tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad)⁵ werden in 1935 door de wet op het gebruik der talen in gerechtszaken ook in het gerecht ingevoerd.

In 1962-1963 werden de eentalige gebieden, na grenscorrecties, definitief bij wet vastgelegd en werden de taalwetten verder verfijnd. Deze taalgebieden werden nogmaals bevestigd bij de latere staats hervormingen, die België hebben omgevormd tot een quasi-federale staat.

Al deze taalwetten, die tot doel hadden de verfransing die aan de Nederlandstaligen werd opgedrongen (door het onderwijs, door de administraties, door het gerecht, door de bedrijven) te beëindigen, hadden een aantal punten gemeen:

- ze kwamen er pas na jarenlange Vlaamse strijd en tegen hard verzet van het Franstalige establishment en van het Waalse landsgedeelte;
- ze werden zoveel mogelijk uitgehold nog voor ze wet werden;
- ze werden met mondjesmaat, met veel vertraging en soms ook helemaal niet uitgevoerd.

Uiteindelijk werd vooral sedert de Tweede Wereldoorlog, het volledige openbaar leven in Vlaanderen opnieuw Nederlands en is de eeuwenoude taalgrens tussen het Franse en Nederlandse taalgebied bijna ongewijzigd gebleven ... met één grote uitzondering: de aloude Nederlandstalige Brabantse stad Brussel.

⁵) het Duits taalgebied wordt hier even buiten beschouwing gelaten teneinde de tekst niet nog meer te bezwaren, hoewel in het Duits taalgebied volkomen ten onrechte faciliteit en voor de Franstaligen werden ingevoerd terwijl in grote gedeelten van de provincie Luxemburg (waar het Duits de autochtone taal was), zelfs geen faciliteiten aan de Duitstaligen werd toegekend (zo bvb gaf 78,2 % van de bevolking van Aarlen in 1846 het Duits op als eerste taal en deed in 1930 nog meer dan 80 % van de inwoners van 17 gemeenten uit het arrondissement hetzelfde. Een sprekender voorbeeld van de verfransingsdruk is niet te vinden (zie hierover, Paul Martens, De zuidnederlandse taalgrens in het parlement, uitgave in eigen beheer, Heusden, december 1962, blz.122).

2. Brussel

In Brussel is de opgedrongen verfransing in grote mate geslaagd. De verfransing van de plaatselijke Nederlandstalige bevolking en de uit Vlaanderen ingeweken burgers werd er verder ook ondersteund door inwijking uit Wallonië van eentalige Franstaligen.

Bij de eerste officiële talentelling in 1846 telde geen enkele van de 19 gemeenten die thans het Brussel Hoofdstedelijk Gewest vormen, een Franstalige meerderheid. Het grootste percentage Franstaligen werd geteld in de Stad Brussel (38, 37 % Franstaligen), en in de gemeenten Elsene (44,59 % Franstaligen) en Sint-Joost-ten Node (49,36 % Franstaligen)⁶. Twaalf van de huidige 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telden toen minder dan 10 % Franstaligen, negen hiervan telden minder dan 5 % Franstaligen.

De druk van de hoofdstad van het in het Frans bestuurde België werd echter steeds groter: de volledig Vlaamse dorpen rond Brussel zoals Ukkel, Anderlecht, Vorst, Etterbeek, Schaarbeek, Oudergem, Watermaal-Bosvoorde, werden één voor één ingepalmd. Het bestuur was Franstalig, het onderwijs was Franstalig, het patronaat was Franstalig, wie vooruit wou komen moest Franstalig zijn.

In 1921 werd de stad Brussel vergroot door opslorping van drie Nederlandstalige gemeenten (Haren, Neder-over-Heembeek en Laken) en werd de Brusselse agglomeratie bovendien uitgebreid met 2 Nederlandstalige gemeenten, nl. Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Stevens-Woluwe (deze laatste gemeente werd echter in 1932 opnieuw uit de Brusselse agglomeratie gelicht, omdat zij minder dan 30 % Franstaligen telde)⁷.

In 1954 werden opnieuw drie Nederlandstalige gemeenten bij de tweetalige Brusselse agglomeratie gevoegd (Evere, Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem)⁸.

3. De zes gemeenten rond Brussel met taalfaciliteiten voor de Franstaligen

Nog geen tien jaar later, bij de definitieve vastlegging van de taalgrens in 1962-1963, wilden vooral de Franstalige Brusselaars het tweetalig gebied rond Brussel opnieuw gevoelig uitbreiden.

Het weze ons toegelaten u hier, in een notendop de taalkundige evolutie van onze zes Nederlandstalige gemeenten rond Brussel met een bijzonder taalstatuut voor de Franstaligen, ook de faciliteitengemeenten genoemd, te schetsen. Het gaat om de

⁶)zie o.m.H.Aelvoet, Honderd vijftwintig jaar verfransing in de agglomeratie en het arrondissement Brussel, uitgeverij Simon Stevin, Brussel, 1957, blz.17.

⁷) de 17 gemeenten van de Brusselse agglomeratie waren in 1921: Brussel (inclusief Haren, Laken en Neder-over-Heembeek), Anderlecht, Oudergem, Etterbeek, Vorst, Elsene, Sint -Pieters-Jette (Jette), Koekelberg, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten Noode, Schaarbeek, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Stevens-Woluwe. Zie Luykx, op.cit., blz. 308 voetnoot 24 en blz.338 voetnoot 2.

⁸) Niet toevallig situeren deze uitbreidingen zich kort na de twee wereldoorlogen. Na elk van de twee wereldoorlogen woedde een ongeziene hetze tegen al wie voor de Vlaamse zaak opkwam, onder het mom dat de Vlamingen "collaboreerden" met de Duitsers.

gemeenten Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel en Wezembeek-Oppem.

Toen voor deze Nederlandstalige gemeenten rond Brussel in 1963 door de Franstaligen geijverd werd voor een aanhechting bij Brussel, waren daar aanvankelijk nog de Nederlandstalige gemeenten Dilbeek en Strombeek-Bever bij. Daarnaast stelden sommigen ook voor de drie Waalse gemeenten Waterloo, Kasteelbrakel en Terhulpen bij Brussel te voegen.

De toenmalige minister van Binnenlandse Zaken, Arthur Gilson, verklaarde: “Les Wallons ont refusé en principe toute charge de facilités. Ils ne désirent pas connaître ces servitudes administratives; ils ne désirent pas s’organiser pour desservir dans leur langue les ressortissants flamands. C’est en tout cas ce qui m’a été dit à Braine-le-Château, Waterloo et La Hulpe.” Daarmee werden de drie Franstalige gemeenten en ter compensatie de twee Nederlandstalige gemeenten Dilbeek en Strombeek-Bever van het Brussels verlanglijstje afgevoerd en kregen alleen Nederlandstalige gemeenten rond Brussel het faciliteitenregime opgelegd.

De officiële talentellingen van 1846, 1910 en 1947, die vaak door de plaatselijke overheid onder sociale druk in Franstalige richting werden gemanipuleerd, gaven als resultaat de hieronder volgende percentages Franstaligen⁹ :

	1846	1910	1947 ¹⁰
Drogenbos	11,14	8,34	43,30
Kraainem	0	5,54	46,71
Linkebeek	0	6,37	36,36
Sint-Genesius-Rode	5,97	8,34	25,20
Wemmel	1,08	0,52	31,51
Wezembeek-Oppem	1,47	3,73	29,97

Uiteindelijk werd de nieuwe uitbreiding van de Brusselse tweetalige agglomeratie – onder grote druk van het gehele Vlaamse land¹¹ - niet aanvaard en werden deze gemeenten verder bij het Nederlandse taalgebied behouden, met toekenning evenwel van bepaalde “taalfaciliteiten” aan de Franstalige inwijkelingen, met de bedoeling dat zij zich daardoor geleidelijk zouden aanpassen aan het statuut van de regio waar zij waren komen wonen.

De toekenning van taalfaciliteiten bleek echter een grote vergissing. Franstaligen werden door het faciliteitenstelsel aangetrokken om zich in die gemeenten in nog grotere aantallen te komen vestigen, daarbij stevig geholpen door Franstalige kasteelheren-burgemeesters. In plaats van tot meer integratie leidden de faciliteiten tot nog meer inwijking en nog minder aanpassing.

⁹) Aelvoet, loc.cit. blz 10.

¹⁰) het is algemeen aanvaard dat de talentelling van 1947, kort na de Tweede Wereldoorlog en in volle repressie tegen de “Flaminganten die met de Duitsers collaboreerden” het aantal Franstaligen overschat: zie Aelvoet, loc.cit. blz. 8;

¹¹)Luykx, op.cit. blz.521 e.v.;

Volgens de Franstaligen, die in al deze gemeenten effectief het gemeentebestuur domineren, zouden zij thans meer dan 70 % van de bevolking uitmaken in Drogenbos, Kraainem, Linkebeek en Wezembeek-Oppem en meer dan 50 % in Sint-Genesius-Rode en Wemmel (gemakshalve rekenen zij de talrijke Europese en niet-Europese vreemdelingen als Franstaligen).

Belangrijk bij de beoordeling van de huidige situatie is dat de sociologische dominantie van het Frans tegenover het Nederlands in de gemeenten rond Brussel tot op heden voor een groot deel is blijven bestaan, en dit heeft vele en complexe oorzaken, waarvan we hier slechts enkele aanstippen :

- er is vooreerst natuurlijk de hiervoor geschetste historische context van de door de Belgische staat ondersteunde dominantie van het Frans, die tot nu toe blijft doorwerken;
- de meeste Franstaligen zijn eentalig Frans en weigeren meestal Nederlands te leren of te spreken; de taallessen Nederlands die in elke Franstalige school in Brussel verplicht worden gegeven, blijken aan deze situatie niets te veranderen: de gemiddelde Franstalige scholier kent bij het beëindigen van zijn middelbare studies nog onvoldoende Nederlands om een eenvoudig winkelgesprek aan te gaan; a fortiori geldt dit voor Franstaligen uit Wallonië die zich in Brussel en omstreken komen vestigen (de vroegere verplichting om het Nederlands als tweede taal te onderwijzen werd in Wallonië afgeschaft);
- Vlamingen zijn daarentegen over het algemeen goed tot zeer goed tweetalig, en schakelen bij het minste probleem gemakkelijk over naar het Frans;
- De status van het Frans als internationale taal blijft groot en werd door de komst van een aantal internationale instellingen (Europese Commissie, NATO) nog vergroot;
- veel Franstaligen daarentegen zijn zeer assertief op taalgebied en zien het Nederlands als een hindernis, hoogstens een noodzakelijk kwaad;
- de komst van heel wat internationale instellingen heeft de expansie van Brussel in grote mate versterkt; de internationale ambtenaren die hier vaak slechts tijdelijk verblijven leren liever Frans dan Nederlands;
- Brussel heeft in de laatste dertig jaar een enorme inwijking gekend uit Afrika en uit de Maghreb, vooral uit de ex-Belgische (Franstalige) kolonies en mandaatgebieden (Kongo, Rwanda, Burundi) of uit ex-Franse kolonies, vooral uit Marokko en Algerije.
- ook inwijkelingen uit niet-Franstalige landen die in Brussel komen wonen blijken in de praktijk het Frans – de overheersende taal in Brussel – als tweede taal naast hun eigen taal te verkiezen.

Deze situatie (eentaligheid van de Franstaligen en goede kennis van het Frans bij de Nederlandstaligen) leidt ertoe dat in de Nederlandstalige gemeenten rond Brussel elke Franstalige in de winkels en op straat in de praktijk overal in zijn taal wordt te woord gestaan, terwijl de Nederlandstaligen in de nochtans officieel tweetalige hoofdstad vaak de grootste moeite hebben om in hun taal bediend te worden.

Dezelfde mechanismen leiden ertoe dat de vele duizenden Nederlandstalige inwoners van Waalse gemeenten geen aanspraak maken op taalrechten en zelfs van de hen toegekende taalfaciliteiten nauwelijks gebruik (kunnen) maken¹².

Hoewel het aanzien van het Nederlands – vooral ook door de uitstekende economische prestaties van Vlaanderen – in de jongste decennia is toegenomen, moet men toch nog vaststellen dat in de praktijk de meeste Franstaligen die naar Vlaamse gemeenten rond Brussel komen wonen, zich niet integreren, vaak ook omdat ze leven en werken in Brussel, en de Nederlandstalige gemeenten rond Brussel enkel als “slaapverblijfplaatsen” dienst doen¹³.

Vandaar de boutade dat de Franstaligen de gemeenten rond Brussel “al slapend” verfransen. Nederlandstalige gemeenten kregen zo plots een militant francofoon bestuur, terwijl het gehele lokale dorpsleven in het Nederlands verliep.

Overigens wonen zeer veel Franstaligen slechts voor een korte periode in die Nederlandstalige gemeenten.

4. Het territorialiteitsprincipe

België heeft sedert 1921-1932 gekozen voor het territorialiteitsbeginsel als basis voor de taalregeling¹⁴. De inwoners die van één taalgebied naar een ander verhuizen moeten zich aanpassen aan de taal van het gebied waar ze komen wonen. Alleen in Brussel werden het Frans en het Nederlands wettelijk op voet van volkomen gelijkheid geplaatst.

Ook Zwitserland gaat uit van het territorialiteitsbeginsel inzake taalwetgeving en gebruik van talen.

Het nieuwe artikel 70 van de Zwitserse grondwet bepaalt zelfs “les cantons déterminent leurs langues officielles. Afin de préserver l’harmonie entre les communautés linguistiques, **ils veillent à la répartition territoriale traditionnelle des langues** et prennent en considération les minorités linguistiques **autochtones.**”¹⁵

¹²) bovendien worden langs Franstalige kant de faciliteiten voor Nederlandstaligen zonder schroom gesaboteerd, zo weigert de Franse Gemeenschap tot op heden de wettelijk verplichte subsidies aan Vlaamse school in Komen toe te kennen.

¹³) deze situatie werd in de hand gewerkt door de toegenomen mobiliteit en door wetgeving die de bouw van nieuwe woningen stimuleerde.

¹⁴) Dat de Walen tweetaligheid in hun provincies (waar tienduizenden Vlaamse werknemers waren ingeweken als staalarbeiders of mijnwerkers) categorisch afwezen, speelde bij deze historische keuze een belangrijke rol.

¹⁵) voor informatie over de Zwitserse regeling werd dankbaar gebruik gemaakt van de website van “aménagement linguistique dans le monde” van professor Jacques Leclerc, TLFQ, Université Laval, Québec (www.tlfq.ulaval.ca/axl/)

De kantons hebben dus de uitdrukkelijke opdracht om de traditionele taalkundige territoriale verdeling te behoeden (ze moeten enkel “rekening houden” met **autochtone** taalminderheden).

Zo zijn in de 14 eentalig Duitse kantons en in de 4 eentalig Franse kantons, respectievelijk het Duits en het Frans de iure of de facto de enige taal in bestuurs- en gerechtszaken en in het onderwijs. Taalwetgeving is in deze kantons eerder zeldzaam omdat de facto de enige gebruikte taal, deze van het kanton is. Alleen - en niet toevallig – het nieuwe kanton Jura maakt hierop een uitzondering en bepaalt uitdrukkelijk in zijn grondwet (art. 3) “le français est la langue nationale et officielle de la République et Canton du Jura”. De Duitstalige minderheid heeft er geen taalrechten.

Zo ook is in het eentalige kanton Ticino (61 % Italiaanstaligen, 29,6 % Duitstaligen, 9,4 % anderstaligen, waaronder Frans) het Italiaans de enige taal voor alle aangelegenheden van bestuur en gerecht. De enige onderwijstaal is er het Italiaans, met uiteraard verplichte tweede, derde en vierde taal vanaf een bepaalde leeftijd.

Zelfs in de tweetalige kantons (Bern, Freiburg, Wallis) wordt binnen het kanton het principe van de eentaligheid van de onderscheiden streken of districten aangehouden : zo is de enige officiële taal in de Jura Bernois het Frans (nochtans woont er een grote minderheid van ingeweken Duitstaligen) en in de rest van het kanton (inclusief de federale hoofdstad Bern) het Duits. Ook is de onderwijstaal in Bern het Duits met als enkele uitzondering de kantonale Franse school waar alleen kinderen van Franstalige of Italiaanstalige federale of kantonale ambtenaren en van diplomaten of ambtenaren van internationale instellingen worden toegelaten.

Ook in het kanton Freiburg worden de districten elk in hun taal (Duits of Frans) bestuurd en is de verplichte onderwijstaal deze van het betrokken district. De stad Freiburg zelf is nochtans tweetalig, maar het Frans domineert er de facto (zoals overal waar het Frans in concurrentie komt met het Duits of het Nederlands).

In het kanton Graubünden (187 000 inwoners waarvan 65 % Duitstalig) werd het taalgebruik en de taalwetgeving hoofdzakelijk naar het gemeentelijk niveau gedelegeerd. De Duitse gemeenten worden er uitsluitend in het Duits bestuurd, de 38 Italiaanse en de 120 Rhetoromaanse gemeenten kennen een bepaalde mate van tweetaligheid, met voorrang, of minstens groot respect voor de autochtone talen, die evenwel geleidelijk aan in de verdrukking komen. In de Rhetoromaanse regio is het Duits in bepaalde gemeenten voor de eerste jaren van de lagere school de enige onderwijstaal, in een honderdtal andere gemeenten worden de lagere graden van het lager onderwijs in het Rhetoromaans gegeven, daarna wordt het Duits overal de voertaal van het onderwijs.

In feite zijn er in Zwitserland dus slechts enkele uitzonderingen op het principe van de territoriale eentaligheid: de tweetalige steden Biel/Bienne (ongeveer 50 000 inwoners) en Freiburg (het tweetalige deel telt ongeveer 35 000 inwoners) , waar een min of meer veralgemeende tweetaligheid geldt, en ook de Rhetoromaanse en Italiaanse gemeenten van het kanton Graubünden, waar naast de lokale (autochtone) taal (Rhetoromaans of Italiaans), ook het Duits in mindere of meerdere

mate op hetzelfde territorium officieel in gebruik zijn. Vooral het (autochtone) Rhetoromaans lijkt erg in verdrukking te komen, en wordt daarom ook vanuit het Zwitserse confederale bestuur sterk ondersteund.

Zoals de Zwitserse grondwet en de praktijk op het kantonale niveau leert, is er zeker niets mis met het territorialiteitsprincipe. Integendeel dit principe is een waarborg tegen verdrukking door dominante taalgroepen.

De burgers zijn op voorhand goed ingelicht over de taalgebieden en hun grenzen, en weten dat, wanneer zij verhuizen van hun eigen taalgebied naar een ander taalgebied, zij zich aan dat taalgebied dienen aan te passen en niet omgekeerd.

In zijn uitspraken over de Belgische taalregeling heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens steeds geoordeeld dat de Belgische regeling volkomen de internationaal gewaarborgde fundamentele rechten en vrijheden eerbiedigt¹⁶. Ook het Belgische Arbitragehof heeft het territorialiteitsbeginsel herhaalde malen erkend en toegepast. Het is dus niet alleen toegelaten, maar ook wenselijk dat in deze materie het groepsbelang van de lokale autochtone bevolking primeert op het individuele belang van de inwijkeling.

Elke andere redenering zou ertoe leiden de autochtone bevolking te verplichten zich aan de taal van de nieuwkomer aan te passen, terwijl het nochtans de nieuwkomer is die uit volkomen vrije wil het initiatief neemt om naar een ander taalgebied te verhuizen.

Wanneer in de praktijk blijkt dat de nieuwkomers zich niet aanpassen, dan wijst dit op zich ofwel op een socio-linguistisch dominante positie van de inwijkelingen tegenover de plaatselijke bevolking, en dus op een taalkundige kolonisatie, ofwel op een totaal gebrek aan integratie in de plaatselijke gemeenschap: de inwijkeling komt er enkel zijn woonplaats vestigen, maar blijft voor alle sociale functies (werk, school, vrijetijdsbesteding, radio en televisie) in zeer grote mate leven in de naburige gemeenschap van zijn taal.

Het toestaan van afwijkende taalvoorrechten aan dergelijke socio-linguistisch dominante of aan dergelijke "slapende" inwijkelingen, zou dan ook een grove onrechtvaardigheid zijn ten opzichte van de plaatselijke bevolking. In dergelijke gevallen moet de overheid integendeel de nodige middelen inzetten om de inwijkelingen ertoe aan te zetten zich te integreren in het taalgebied waar zij vrijwillig komen wonen.

Het belonen van niet-aanpassing door het toekennen van afwijkende taalvoorrechten geeft een totaal verkeerd signaal en leidt op termijn alleen tot het vergroten van de invloedssfeer van de dominante taalgroep of de expanderende taalregio (zoals de geschiedenis van de steeds met nieuwe gemeenten uitgebreide Brusselse agglomeratie en de versnelde verfransing van de zes faciliteitengemeenten leert).

¹⁶) zie o.m. EHRM, 23 juli 1968, Belgische Taalzaak, Série A, Vol. 6; EHRM, 2 maart 1987, Mathieu - Mohin en Clerfayt, Série A, Vol. 113 ; ECRM, 8 september 1997, Clerfayt e.a. t. België, nr. 27.120/95.

Als België van meet af het Zwitsers – en voor Brussel het Berns – taalregime had gekend en toegepast, dan zou Brussel nu een Nederlandstalige stad zijn en dan zouden de Franstalige inwoners van de Nederlandstalige rand rond Brussel al lang geïntegreerd zijn, vermits hun kinderen in dat geval het onderwijs in de streektaal zouden moeten volgen (nu kunnen inwijkelingen in Vlaanderen zonder enig probleem hun kinderen school laten lopen in Franstalige scholen in Brussel of in Wallonië zodat ze niet eens behoorlijk Nederlands leren).

5. Het territorialiteitsprincipe en het Minderhedenverdrag

Het Raamverdrag inzake de Bescherming van Nationale Minderheden dat op 1 februari 1998 van kracht werd (hierna het Minderhedenverdrag genoemd), bepaalt niet wat onder een nationale minderheid moet begrepen worden.

Dit verdrag is tot stand gekomen met het oog op de eerbiediging van de rechten van autochtone bevolkingsgroepen die – omwille van historische redenen – in een nationale staat terechtgekomen zijn, waar hun taal niet de nationale taal is (dit blijkt duidelijk uit het "rapport explicatif"¹⁷). Vooral in het Oost-Europa van na de val van het IJzeren Gordijn was een verdragsrechtelijke regeling wenselijk. Denken we maar aan de Balkan, de Hongaarse bevolkingsgroepen in Roemenië en Slovaakije, de Turkse minderheid in Bulgarije, de talrijke minderheden in Rusland, Macedonië enz..

Het is algemeen geweten dat het verdrag het begrip nationale minderheid niet gedefinieerd heeft, omdat hierover geen overeenstemming bestond tussen de lidstaten¹⁸.

Bij gebrek aan definitie behoort het dus enkel de toetredende staat om te bepalen welke de nationale minderheden op zijn grondgebied zijn.

Hoe dan ook is het duidelijk dat recent ingeweken burgers, die het territorialiteitsprincipe niet wensen te eerbiedigen, onmogelijk beschouwd kunnen worden als een nationale minderheid.

De tekst van het Minderhedenverdrag heeft het herhaaldelijk over "gebieden die van oudsher of in groten getale worden bewoond...". Het is nochtans duidelijk dat de tekst niet de recent, zij het in groten getale, vrijwillig ingeweken burgers bedoelt.

De inhoud van de verdragsrechtelijke bepalingen bevestigt deze interpretatie vermits vele bepalingen er precies op gericht zijn integratie of assimilatie van de "nationale minderheden" te verhinderen of te verbieden en integendeel uitdrukkelijk een positieve discriminatie van de "nationale minderheden" oplegt.

Zo bvb artikel 4 lid 3 dat duidelijk bepaalt dat de positieve discriminatie niet als een "discriminerende gedraging beschouwd (wordt)", artikel 5 dat elke politiek gericht op assimilatie uitdrukkelijk verbiedt, artikel 10 inzake het taalgebruik in het openbaar en in de betrekkingen met de overheid, artikel 16 dat de staten verbiedt om

¹⁷) rapport explicatif, onder overweging nr 5;

¹⁸) rapport explicatif, overweging 12;

maatregelen te nemen die erop gericht zijn de bevolkingsverhoudingen in gebieden bewoond door nationale minderheden te wijzigen.

Alleen reeds uit het verbod om een integratiebeleid te voeren blijkt dat recent ingeweken groepen, zelfs al zijn ze talrijk, niet als “nationale minderheid” in de zin van het verdrag kunnen worden beschouwd. Alle staten voeren immers in min of meerdere mate een “inburgeringsbeleid” tegenover dergelijke groepen.

Meer nog a contrario volgt uit het eerder geciteerde artikel 16 volgens hetwelk staten geen maatregelen mogen nemen om bevolkingsverhoudingen ten nadele van nationale minderheden te wijzigen, dat “nieuwkomers”, die zelf de bestaande bevolkingsverhoudingen wijzigen, evenmin “beloond” kunnen worden.

Op geen enkele wijze kan men uit het verdrag aflezen dat het van toepassing zou zijn op groepen die zich in groten getale in een ander taalgebied gaan vestigen of dat dergelijke groepen zich op het verdrag zouden kunnen beroepen om het van oudsher bestaande taalstatuut van de regio waar ze komen wonen, in hun voordeel te doen aanpassen.

Overigens rijst dan de vraag vanaf wanneer dergelijke inwijkelingen op het Minderhedenverdrag een beroep zouden kunnen doen? Als ze 5 % van de bevolking uitmaken, 10 %, 20 % of meer? Moet die berekening gemaakt worden op basis van een wijk, een gemeente, een regio, een provincie? Hoelang moeten ze in het betrokken gebied wonen? Kunnen personen die slechts sinds korte tijd of die slechts voor een korte tijd in die gemeente of regio verblijven ook van de bescherming als “nationale minderheid” genieten? Kan een uit Kongo, Canada of Marokko ingeweken “Franstalige”, zodra hij de Belgische nationaliteit heeft verkregen, deel uitmaken van die “nationale minderheid”? Kan een gemeente die vandaag die percentages niet bereikt binnen tien of twintig jaar wel plots blijken een “nationale minderheid” te herbergen?

Kunnen de in Limburg sedert een vijftigtal jaar ingeweken Turken zich op het kaderverdrag beroepen om het taalgebruik van het Turks in hun betrekkingen met de overheid te gaan eisen? Of de Italianen in de Waalse mijngebieden? Of de Marokkaanse (c.q. Berberse) bevolkingsgroepen in bepaalde Brusselse gemeenten?

De vraag stellen is ze beantwoorden: niemand verwacht in redelijkheid dat de Belgische of Vlaamse overheden zich verplicht van het Turks, het Italiaans of het Berbers moeten bedienen tegenover dergelijke geïmmigreerde groepen, ook al zijn ze in bepaalde gebieden talrijk aanwezig.

Het is duidelijk dat het Minderhedenverdrag niet voor die situaties bedoeld kan zijn, en dat anderstaligen die zich vrijwillig in een taalgebied gaan vestigen waarvan het taalstatuut door de overheid vooraf klaar en duidelijk is bepaald, zich nooit op het statuut van “nationale minderheid” kunnen beroepen om het taalstatuut in hun voordeel om te buigen.

Anders oordelen zou een nieuwe taalstrijd doen ontstaan, en de moeizaam tot stand gekomen taalgrenzen opnieuw ter discussie gaan stellen.

Tenslotte stelt het “rapport explicatif” bij de verdragstekst duidelijk, waar het verdrag de wezenskenmerken opsomt van de identiteit van een nationale minderheid, dat die bepaling “n’implique pas que la simple existence de différences ethniques, culturelles, **linguistiques** ou religieuses crée nécessairement des minorités nationales.”¹⁹

Het enkele feit dat heel wat Franstaligen in de Nederlandstalige gemeenten rond Brussel zijn komen wonen, maakt ze dus zeker niet tot een “nationale minderheid”.

6. Bedreigde minderheid?

Er is nog een reden waarom de Franstaligen die zich in de Vlaamse gemeenten rond Brussel zijn komen vestigen nooit als een “nationale minderheid” in de zin van het Minderhedenverdrag beschouwd kunnen worden. Niet alleen gaat het immers om recente (vaak zelfs zeer tijdelijke) inwijkelingen, maar ook gaat het niet om een groep wier eigenheid “bedreigd” wordt.

Het Minderhedenverdrag doelt duidelijk op taal- en cultuurgroepen die in een bepaalde nationale context dreigen in de verdrukking te komen en die derhalve “bedreigd” zijn. Een socio-linguïstisch dominante groep, kan dus nooit een “nationale minderheid” zijn.

De historische context die hierboven werd geschetst bewijst duidelijk dat de dominante en geografisch expansionistische (zelfs imperialistische) taal in België het Frans is. Alle uitgevaardigde taalwetten strekten en strekken ertoe de Nederlandstaligheid van Vlaanderen te behouden of te bevorderen, of, in Brussel, de positie van de Nederlandstaligen te verbeteren. Een onderdeel van deze taalwetten was dat het tweetalig Brussels gebied definitief beperkt werd tot 19 gemeenten en dat de andere gemeenten die aan Brussel grensden tot het Nederlands taalgebied bleven behoren, zij het dan met tegemoetkomingen of “faciliteiten” in zes van deze gemeenten.

Nog steeds hebben de Franstalige politieke partijen²⁰ zich bij dit wat zij noemen “carcan” niet willen neerleggen en streven zij ernaar het tweetalig gebied, ten koste van Vlaanderen, uit te breiden. Hun uiteindelijke doelstelling blijft het uitbreiden van de tweetalige Brusselse agglomeratie (thans het Brussels Hoofdstedelijk Gewest).

¹⁹) rapport explicatif, overweging 43;

²⁰) voor de Franstalige inwoners zelf lijkt dit veel minder het geval te zijn, zoals blijkt uit het INRA - rapport gemaakt in opdracht van de Vlaamse regering. Dit rapport wijst ook uit dat 90 % van de Franstaligen geen autochtone inwoners zijn : de meesten wonen niet langer dan 20 jaar in de gemeente en meer dan 74 % woonde bij hun geboorte in Brussel of Wallonië (Attitudes van de Franstaligen in de Vlaamse Rand rond Brussel, INRA -rapport, maart-april 2001, blz.14, wonen in de Rand, Historiek).

Overigens moet erop gewezen worden dat met name de partij van de heer Georges Clerfayt²¹ nog steeds expansionistisch gericht is en ernaar streeft grote gedeelten van Vlaanderen bij Brussel in te lijven²².

Elk objectief waarnemer kan vaststellen dat wat sommigen nu beweren een minderheid te zijn, ter plekke (in de zes faciliteitengemeenten) effectief tot een numerieke meerderheid is uitgegroeid door het misbruik dat van de taalfaciliteiten is gemaakt.

Tenslotte weze nog vermeld dat de faciliteiten in de zes Nederlandstalige gemeenten rond Brussel en in de andere taalgrensgemeenten met faciliteiten langs Vlaamse kant overal worden toegepast, terwijl dit in de Franstalige gemeenten met faciliteiten in de praktijk weinig of niet gebeurt. Het meest schrijnende voorbeeld is hierbij de nu al jarenlange weigering van de Waalse overheid om een Nederlandstalige school in de faciliteitengemeente Komen te betoelagen terwijl Vlaanderen van meet af aan alle Franstalige scholen in haar territorium wel betoelaagt.

Met tientallen voorbeelden kan aangetoond worden dat in de praktijk de Nederlandstaligen steeds weer gedwongen worden zich aan de eentaligheid van de Franstaligen aan te passen en niet omgekeerd. Nog steeds worden taalwetten in Brussel niet toegepast, en dit ten nadele van het Nederlands en de Nederlandstaligen (flagrante voorbeelden hiervan zijn de talrijke benoemingen van eentalige “tijdelijke” ambtenaren in functies waar tweetaligheid wettelijk vereist is en de toestand in vele Brusselse ziekenhuizen waar Nederlandstalige patiënten niet in hun taal terecht kunnen, ondanks het feit dat het personeel wettelijk tweetalig moet zijn).

Het is de wereld op zijn kop zetten, indien het Minderhedenverdrag, precies bestemd om bedreigde minderheden te beschermen, door de Franstaligen zou kunnen worden ingeroepen om de taalwetten in Vlaanderen en met name in de gemeenten rond Brussel, **ingevoerd om het (bedreigd) Nederlandstalig karakter van deze gemeenten te beschermen tegen de oprukkende verfransing**, teniet te doen.

In de zes faciliteitengemeenten, waar de Franstaligen de gemeentebesturen domineren en de faciliteiten als verfransingsinstrument gebruiken, zouden de autochtone Nederlandstaligen veeleer als minderheid in de zin van het verdrag beschouwd moeten worden.

7. De Nederlandstalige minderheid te Brussel

²¹) het is niet onbelangrijk te vermelden dat de heer Clerfayt, de voorvechter van de zogenaamd onderdrukte Franstaligen, zelf geen autochtoon Rodenaar is, maar in die gemeente is ingeweken omstreeks 1962;

²²) het programma van het FDF op de website vermeldt dit op “verdoken” wijze door te stellen dat Brussel moet “geopend” worden “à son hinterland, à sa vraie dimension socio -économique” ; ook andere FDF publicaties bewijzen dit: zo lezen we in een informatieperiodiek van het FDF getiteld “initiatives en périphérie bruxelloise” , lente 1998: “Les limites de la Région bruxelloise doivent s’étendre, et englober les communes avoisinantes, dont les six communes à facilités. Ces communes ne sont pas des communes flamandes” ;

Vaak verwijzen de Franstaligen naar de veel uitgebreidere waarborgen die de Nederlandstalige minderheid te Brussel geniet, vergeleken met deze van de Franstaligen in de Nederlandstalige gemeenten rond Brussel.

De situatie van de Franstaligen in de gemeenten rond Brussel kan echter op geen enkele wijze vergeleken worden met deze van de Nederlandstaligen te Brussel:

- de Nederlandstaligen vormen te Brussel de autochtone bevolkingsgroep en de plaatselijke autochtone taal;
- de overgrote meerderheid van de Franstaligen die zich in de Nederlandstalige gemeenten rond Brussel zijn komen vestigen, zijn pas naar Vlaanderen verhuisd nadat de taalgrens al definitief was vastgelegd, en dus met volle kennis van het taalstatuut van de gemeente waar ze gingen wonen; niettemin willen zij in feite de kennis van hun taal opleggen aan de autochtone bevolking, maar wijzen ze die tweetaligheid voor zichzelf af;
- Brussel is de hoofdstad van het land, en Nederlands is nog steeds de taal van zestig procent van de inwoners van België; het is dus niet meer dan normaal dat de hoofdstad van het land de twee grote taalgroepen van het land (die voor allerlei zaken noodgewongen op de hoofdstad aangewezen zijn) op volkomen gelijke wijze behandelt, zeker nu de minderheidstaal de autochtone taal te Brussel is; de Franstaligen die zich in de Nederlandstalige gemeenten rond Brussel vestigen daarentegen, doen dit geheel uit vrije wil, en vaak zonder enige band met de plaatselijke gemeenschap;
- last but not least: de rechten van de Nederlandstaligen te Brussel vormen een tegenhanger van de rechten die aan de Franstaligen in het Belgische bestuur werden toegekend. Op het Belgische niveau heeft een minderheid van 4 miljoen Franstaligen volstrekte beslissingsgelijkheid verkregen met 6 miljoen Nederlandstaligen: pariteit in de regering, in de hoogste rechtscollèges, en in de hoogste graden van de uitvoerende macht en een feitelijk vetorecht voor alle wetten en grondwetsherzieningen. Deze aan de Franstaligen toegekende rechten wegen naar aantallen mandaten en naar gewicht van de beslissingen waarop die rechten uitwerking hebben onmiskenbaar veel zwaarder dan de rechten die de Nederlandstaligen te Brussel genieten.

8. Besluit

Het Belgische taalstelsel berust op een aantal basisbeginselen die over de jaren heen zijn gegroeid, en waarvan onmogelijk één element uit het geheel kan worden gelicht, zonder ook de andere te beschouwen, en vooral, zonder de gehele Belgische constructie op de helling te zetten.

Er is de bescherming van de Franstaligen op het Belgisch niveau, met als tegenhanger de bescherming van de Nederlandstaligen te Brussel. Er is de definitieve vastlegging van de taalgrens en de begrenzing van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, met een laatste tegemoetkoming aan de Franstaligen in de zes Nederlandstalige gemeenten rond Brussel met faciliteiten. Er zijn, langs weerszijden van de taalgrens een aantal gemeenten met faciliteiten voor anderstalige inwoners.

In wezen gaan de door de Franstaligen gevraagde bijkomende taalrechten derhalve over het eenzijdig verbreken van de basisbeginselen van de Belgische constructie en over de **gelijkheid van alle Belgen voor de wet**.

De Franstaligen aanvaarden het namelijk als een evidentie dat de vele tienduizenden Nederlandstaligen die in het Franse taalgebied komen wonen of er van oudsher wonen, zich integreren en aanpassen aan de gemeenschap waar ze wonen. De Franstaligen en de Walen wijzen steeds met klem elke vorm van tweetaligheid **bij hen** af. Voor zichzelf eisen ze echter wel afwijkende taalrechten in het Nederlands taalgebied op.

Het is overigens bekend dat in Wallonië en in Brussel de taalwetten op flagrante wijze worden geschonden, en dit ten nadele van de Nederlandstaligen: het voorbeeld van de Brusselse ziekenhuizen en van de onwettige benoemingen van eentalig Franstaligen te Brussel werd reeds vermeld. De Franse Gemeenschap weigert nog steeds de Nederlandstalige school te Komen (een gemeente aan de Waalse kant van de taalgrens met faciliteiten voor Nederlandstaligen) te subsidiëren.

Het basisbeginsel van gelijkheid van alle individuen voor de wet vereist dan ook dat de Franstaligen die zich in het Nederlands taalgebied vestigen, het taalstatuut van die gemeente aanvaarden. Waarom zou een Franstalige die zich in een Nederlandstalige gemeente komt vestigen afwijkende taalrechten moeten krijgen, terwijl een Nederlandstalige die zich in een Franstalige gemeente vestigt die niet zou krijgen?

*

*

*

We durven te hopen dat u een beter inzicht hebt verworven in de complexe historische, juridische, feitelijke en politieke context waarin de klacht van de Franstaligen dient te worden gesitueerd.

We hopen u ook duidelijk te hebben aangetoond dat zij in de Nederlandstalige gemeenten rond Brussel (waaronder de zes faciliteitengemeenten) op geen enkele wijze in aanmerking kunnen komen als “nationale minderheid” of op enige wijze aanspraak kunnen maken op afwijkende taalrechten.

We staan ook graag te uwer beschikking voor bijkomende informatie en zijn desgewenst bereid gehoord te worden.

Wij veronderstellen dat u het ons niet kwalijk zal nemen indien wij deze brief twee weken nadat u hem ontvangen heeft, als "open brief" voor alle gegadigden beschikbaar stellen.

Met oprechte hoogachting.

Namens het Halle-Vilvoorde Komitee

Johan Laeremans
Secretaris
Beatrijslaan 6
B-1850 Grimbergen
e-post: johan.laeremans@vzb.org

Luc Deconinck
Voorzitter
Bergensesteenweg 36
B-1600 Sint-Pieters-Leeuw
e-post: l.deconinck@pandora.be